

Людмила Роздайбіда

ВИБОРЧА СИСТЕМА І НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ

*У статті висвітлюється проблема законодавчого забезпечення реалізації виборчих прав національними меншинами України. Аналізуючи чинні нормативно-правові акти у цій сфері правовідносин, автор доходить висновку, що вони відповідають демократичним традиціям та конституційно-правовій практиці. На думку Л. Роздайбіди, оптимізації виборчого процесу в Україні сприятиме повернення до змішаної системи виборів народних депутатів усіх рівнів та усунення юридичної колізії між нормою Закону України «Про національні меншини в Україні» та виборчим законодавством нашої держави. **Ключові слова:** виборча система, виборчі права, виборчий процес, виборче законодавство, національні меншини, депутат, політична партія, громадська організація.*

*Ludmyla Rozdaybida. **The Electoral System and the National Minorities in Ukraine.** The author of this work is Ludmila Rozdaibida. The key problem of the article is the legislative support of the voting rights of the national minorities. The author analyses the laws in the sphere of the election legislation and ethnic relations. L. Rozdaibida pays a great attention to the compliance with certain laws to the election legislation of Ukraine. The author comes to the conclusion that the equal rights and opportunities in the electoral process under the laws of Ukraine comply with democratic traditions, constitutional and legal practice. L. Rozdaibida offers to return to the mixed electoral system in Ukraine and to agree on electoral legislation and the Law of Ukraine «On the National Minorities in Ukraine». The article presents some interest to the readers who major in Political and Legal Sciences. It can be recommended to the professionals in these spheres and to the wide range of readers. **Keywords:** the electoral system, the voting rights, the electoral process, the electoral legislation, the national minorities, the deputy, the political party, the public organization.*

Етнічна палітра нашої держави є досить строкатою. За даними всеукраїнського перепису населення 2001 р. з 48, 2 млн осіб, що проживають на її території, 37,5 млн (77,8%) становлять етнічні українці, решту, а це 10,7 млн (22,2%) — представники інших національностей. Тому фактор поліетнічності має неодмінно враховуватися вітчизняними законодавцями у формуванні виборчої системи України. Однак на сучасному етапі питання розробки дієвих механізмів участі національних меншин у виборчих перегонах є відкритими.

Нормативно-правову базу для аналізу поставленої проблеми становлять Конституція України, Декларація прав національностей України від 01 листопада 1991 р., Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р., Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. та виборче законодавство України.

Політико-правове регулювання міжнаціональних відносин в Україні перебуває під пильним поглядом вітчизняної наукової спільноти. Зокрема, правовий захист національних меншин детально висвітлено авторським колективом праці «Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду» [8] та проекту Закону України «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України». Аналіз законодавчої бази у сфері забезпечення прав нацменшин знайшов своє відображення в дослідженнях Л. Лойко [10], Г. Луцишин [11], М. Обушного [13], В. Євтуха [9], М. Панчука, В. Войналовича [12] та інших українських науковців.

При цьому передбачені чинними нормативно-правовими актами виборчі права представників національних меншин України залишилися фактично поза увагою вчених. Спробі заповнення цієї прогалини у науковій літературі присвячене запропоноване дослідження.

Представники національних меншин, які є громадянами України, користуються повним спектром прав, у тому числі й правом обирати та бути обраними. У ч. 2 ст. 1 Декларації прав національностей України йдеться, що представники народів та національних груп обираються на рівних правах до органів державної влади всіх рівнів, займають будь-які посади в органах управління, на підприємствах, в установах та організаціях.

З огляду на наближення виборів депутатів до місцевих рад та перманентне внесення змін до виборчого законодавства актуальним

є обговорення чинного Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 р. У контексті цього дослідження важливою є ч. 1 ст. 3 зазначеного документа, що передбачає заборону привілеїв чи обмежень для кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Більш принципове значення має запроваджений механізм висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Згідно зі ст. 10 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови реалізується громадянами України через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій або шляхом самовисування відповідно до цього Закону. Ст. 35 більш детально регулює це питання. Так, у ч. 2 цієї статті йдеться: «Право висування кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, в тому числі міст Києва та Севастополя, районної у місті ради реалізується виборцями у відповідних багатомандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах через місцеві організації партій у порядку, передбаченому цим Законом. Право висування кандидатів у депутати сільських, селищних рад реалізується виборцями в одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом. Право висування кандидатів на посаду сільського, селищного голови реалізується виборцями у відповідних єдиних одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом. Право висування кандидатів на посаду міського голови реалізується виборцями у відповідних єдиних одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій у порядку, передбаченому цим Законом». Таким чином, на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, в тому числі міст Києва та Севастополя, районної у місті ради, а також міського голови застосовується

пропорційна система виборів. Вибори депутатів сільських, селищних рад та сільських, селищних голів відбувається за змішаною системою виборів.

Оскільки для національних меншин окремих механізмів участі у виборчих перегонах не передбачено, вони діють у рамках чинного законодавства. Очевидно, що завдяки застосуванню мажоритарного принципу найбільше шансів бути обраними мають представники національних меншин, що проживають у сільській місцевості з компактним характером розселення за етнічною ознакою. Решта ж представників національних меншин України можуть стати депутатами всіх рівнів за партійними списками. Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про об'єднання громадян» забороняється відмова у прийнятті або виключення з політичної партії особи в зв'язку з її статтю або національною належністю. Підтвердженням активізації політичної діяльності нацменшин є створення ними політичних партій та їх участь у парламентських виборах 2002 р. як самостійних суб'єктів.

Попередниками політичних партій досить часто виступають громадські організації. Про інституалізацію громадянської ініціативи національних меншин свідчить той факт, що за роки незалежності в нашій країні виникло більше 1000 етнічних організацій [10, с. 158]. Згідно з ч. 2 ст. 14 Закону України «Про національні меншини в Україні» національні громадські об'єднання мають право висувати своїх кандидатів у депутати на виборах органів державної влади відповідно до Конституції України, законів про вибори народних депутатів України і депутатів місцевих Рад народних депутатів. Однак чинні нормативно-правові акти, що регулюють виборчий процес в Україні, не передбачають залучення громадських організацій національних меншин до кола його суб'єктів. Л.Лойко слушно зауважила, що «перехід на суто пропорційну систему виборів як народних депутатів, так і депутатів місцевих рад, коли суб'єктами виборчого процесу залишаться лише партії, остаточно позбавить громадські організації національних меншин непартійного типу можливості безпосередньо реалізовувати згадану вище норму ст. 14 Закону «Про національні меншини в Україні» [10, с. 187].

Підсумовуючи, варто зазначити, що рівність прав і можливостей у виборчому процесі, передбачена чинним законодавством України, відповідає демократичним традиціям та конституційно-правовій практиці. На думку автора, позитивна дискримінація

національних меншин у реалізації їх виборчих прав є недоцільною. При цьому оптимізації виборчого процесу в Україні сприятиме повернення до змішаної системи виборів народних депутатів усіх рівнів та усунення юридичної колізії, що виникає у разі застосування ч. 2 ст. 14 Закону України «Про національні меншини в Україні».

1. Декларація прав національностей України.
2. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».
3. Закон України «Про вибори народних депутатів України».
4. Закон України «Про вибори Президента України».
5. Закон України «Про національні меншини в Україні».
6. Закон України «Про об'єднання громадян».
7. Конституція України.
8. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / Ю. Тищенко (заг. ред.). — К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. — 312 с.
9. Євтух В.Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти / Володимир Борисович Євтух. — К.: УАННП «Фенікс», 1997. — 214 с.
10. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність / Лариса Іванівна Лойко. — К.: ПЦ «Фоліант», 2005. — 634 с.
11. Луцишин Г.І. Національні меншини у політичному житті України: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 / Галина Іванівна Луцишин. — Львівський національний університет ім. Івана Франка. — Л., 2002.
12. Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, гол. ред. І.Ф. Курас. — К.: ІПіЕНД, 2000. — 358 с.
13. Обушний М.І. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: досвід, проблеми, перспективи (в співавторстві В. Ребкало, О. Майборода) / Микола Іванович Обушний. — К.: УАДУ, 1996. — 116 с.